

Sosiaalityöntekijällä on kokonaisvastuu

Sosiaalityöntekijän ensisijaisena tehtävänä on saada lapsi turvaan, mutta lisäksi hänellä on kokonaisvastuu lapsen ja perheen auttamisessa pahoinpitelytapauksissa. Hänen on myös huolehdittava, että lapsi pääsee lääkärintutkimukseen ja poliisille tehdään tutkintapyyntö.

Sosiaalityöntekijä **Leena Halenius** ja johtava sosiaalityöntekijä **Marita Kannala** Vantaan lastensuojelun erityispalveluista miettivät pitkään, mitä vastaisivat kysymyksen, kuinka yleistä lasten pahoinpitelyä on.

”Se ei ole harvinaista”, he sanovat varovaisesti.

”Aika usein huostaanotettu lapsi on kokenut lähipiirissään väkivaltaa. Lapsen kohdistunut pahoinpitely voi olla kiireellisen huostaanoton syynä. Rikostutkintaan päätyvissä tapauksissa pahoinpitely on useimmiten kohdistunut pieniin koululaisiin, leikki-ikäisiin ja vauvoihin.”

Lääkäriltä tai poliisilta sosiaalityöntekijöille tulevat ilmoitukset ovat yleensä akuutteja. Muuten ilmoituksia lapsiin kohdistuvasta väkivallasta tulee neuvolasta, päivähoidosta, kouluterveydenhoitajalta, muilta viranomaisilta, toisaalla asuvilta vanhemmilta, sukulaisilta ja naapureilta. Nämä havaitsevat lapsessa pahoinpitelyn merkkejä tai lapsi itse kertoo, että häntä on pahoinpidelty.

Halenius ja Kannala uskovat, että ainakin kaikki vakavimmat tapaukset tulevat näitä teitä sosiaalityöntekijöiden tietoon.

Myös vanhemmat itse ottavat yhteyttä ja kertovat lyöneensä lasta tai pelkäävät pahoinpitelevänsä lasta.

”Tiukoilla oleva äiti voi soittaa, että hakekaa tämä lapsi pois, etten tee sille mitään”, Marita Kannala kertoo.

”Onneksi meillä Vantaalla on kriisikeskus, johon voi soittaa ympäri vuorokauden. Tällainen puhelu on otettava vakavasti.”

Milloin tehdään rikosilmoitus?

Lapsen pahoinpitelystä tiedon saatuaan sosiaalityöntekijän ensimmäinen tehtävä on turvata lapsi, toimittaa hänet lääkärin tutkittavaksi tai varmistaa, että tutkimus on jo tehty. Seuraavaksi kuullaan lasta, vanhempia ja muita asianosaisia. Jos on aihet-

ta, tehdään tutkintapyyntö poliisille, joka suorittaa varsinaisen asianosaisten kuulelun.

Vantaalla lastensuojeluilmoitukset menevät avohuollon sosiaalityöntekijöille, ja alkuselvittely ja huostaanottopäätökset tehdään yleensä avohuollossa. Sijaishuollon sosiaalityöntekijät tulevat kuvaan mukaan vasta huostaanoton jälkeen, ja heidän tehtävänä on miettiä, miten perheen kanssa työskennellään siitä eteenpäin.

”Sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että tutkintapyyntö tehdään, kun pahoinpitelyä epäillään”, Leena Halenius sanoo. Vantaalla on avohuollossa sovittu, kuka tutkintapyyntö tekee. Se ei ole välttämättä sosiaalityöntekijä vaan linjaorganisaatiossa joku häntä ylempi.

Toisinaan selviää vasta huostaanoton jälkeen, että sekavista oloista huostaanotettu lapsi on ollut myös pahoinpitelyn kohteena. Joskus pahoinpitely voi tulla esille vasta sijaishoitopaikassa lapsen itsensä kertomana tai lapsi joutuu pahoinpitelyn kohteeksi sijaishoitopaikassa. Silloin tutkintapyyntö poliisille tehdään lastensuojelun erityispalveluista.

Vastaanottokotiin tai nuorisokotiin sijoitetut teini-ikäiset nuoret ovat joskus itse mukana tekemässä tutkintapyyntöä. Tosin he myös helposti haluavat perua rikosilmoituksen, jos oma vanhempi on ollut pahoinpitelijänä, kun pelästyvät ilmoituksen seurauksia.

Pahoinpitely vaikea määrittellä

Halenius ja Kannala pitävät vaikeana yksiselitteisesti sanallisesti määrittellä, mikä on pahoinpitelyä ja millaisissa tapauksissa rikosilmoitus pitäisi tehdä. Vantaalla poliisille ilmoitetut tapaukset ovat olleet vakavia: lapsella on ollut mustelmia, jälkiä ja ruuhjeita.

Satunnaisista läimäyksistä ja tukistamisista ei rikosilmoituksia ole tehty, vaikka la-

ki ruumiillisen kurittamisen kieltäkin. Sen sijaan epäiltäessä lapsen joutuneen seksuaalisen väkivallan kohteeksi asia selvitetään ja tutkintapyyntö tehdään yleensä aina.

”Kun keskustelemme tapauksista kollegojen kanssa, olemme olleet yleensä yhtä mieltä siitä, missä tapauksissa on tehtävä tutkintapyyntö poliisille. Tällaiset tapaukset tunnistaa, vaikka selkeitä kriteereitä ei olekaan”, Kannala sanoo.

Yhteistyö poliisin kanssa sujuu

Halenius ja Kannala kiittävät Vantaan poliisia siitä, että yhteistyö toimii hyvin ja menettelytavat ovat selkeät. Poliisi ottaa epäilyt lapsiin kohdistuvista pahoinpitelyistä vakavasti, ja poliisilla on uusia menetelmiä lasten kuulemisessa.

”On helpottavaa, että meidän ei tarvitse päättää, onko tapahtunut rikos vai ei. Riittää, että meillä on perusteltu syy epäillä rikoksen tapahtuneen ja meidän tehtäväksemme jää vain tutkintapyyntö tekeminen. Tämä on tavattoman hyvä työnjako: poliisi tutkii rikosasiat ja me teemme oman työmme. Sosiaalityötä ohjaa lastensuojelulaki, ja poliisi arvioi tapahtunutta rikoslain nojalla. Lapsen etu ratkaisee työmme suunnan ja toimenpiteet. Tämä tarkoittaa, että lapsen sijoitusta voi joutua jatkamaan tai tuki- ja kontrollitoimia järjestämään muista syistä, vaikka syyllisyyttä pahoinpitelyyn ei olisi todettu. Tässä tarvitaan sosiaalityön ammatillista osaamista.”

”Poliisi on viestittänyt meille, että tekkää tutkintapyyntö aina kun siihen on perusteita. Sosiaalityöntekijältä tullut tutkintapyyntö selkiyttää puolestaan poliisin työtä: poliisin on tutkittava asia.”

”Aiemmin käytimme valtavasti aikaa lasten turvajärjestelmien rakentamiseen ja muihin järjestelyihin, kun vanhempaa epäiltiin pahoinpitelystä, mutta aina emme tehneet tutkintapyyntöä. Tällä pyrittiin ehkä säilyttämään parempi työskentelyilmapiiri

MERJA MOILANEN

Sosiaalityöntekijöille on helpotus, kun poliisi hoitaa rikostutkinnan, Leena Halenius (vas.) ja Marita Kannala sanovat. Sosiaalityöntekijät voivat keskittyä lapsen turvaamiseen ja perheen tukemiseen eikä heidän tarvitse väitellä pahoinpitelijän kanssa siitä, onko tämä syllinen vai syytön.

vanhempien kanssa. Vanhempien oikeusturvan kannalta on kuitenkin hyvä, että epäiltäessä pahoinpitelyä asia tutkitaan. Vanhemmat vapautuvat aiheettomista epäilyistä”, Marita Kannala huomauttaa.

Avoimuus auttaa

Leena Halenius ja Marita Kannala toteavat, että avoimuuden lisääntyminen lastensuojeluasioissa on parantanut yhteistyötä myös muiden ammattiryhmien kuin poliisin kanssa.

Aiemmin saattoi käydä niin, että päivähoidosta tai koulusta tehtiin lastensuojelu-ilmoitus ja odotettiin, että lastensuojelu hoitaa asian yksin, koska se kuuluu sille. Nykyisin ilmoituksen tehneet tahot jatkavat yhteistyötä myös selvittelyn aikana. Se turvaa tiedon saannin ja myös helpottaa lapsen paluuta kotiin ja takaisin päivähoitoon tai kouluun.

Myös avoimuus asiakkaita kohtaan on lisääntynyt. Asiakkaat tietävät, mistä on kysymys, mitä tehdään seuraavaksi. Kun perheeseen lähetetään perhetyöntekijä, sanotaan selvästi, miksi hän tulee ja mikä hänen tehtävänsä perheessä on. Tämä luo luottamusta.

Vastakanteita on tullut

Tutkintapyyntöstä käynnistynyt prosessi kestää poliisilla ja oikeuslaitoksessa aika kauan. Samaan aikaan on yleensä menossa huostaanotto prosessi. Koko tämän ajan sosiaalityöntekijä jatkaa työskentelyä perheen kanssa riippumatta siitä, mikä tutkinnan tulos tulee olemaan.

Joissakin tapauksissa pahoinpitely on kohdistunut yhteen lapseen ja perheessä on muita lapsia. Sosiaalityöntekijän pitää arvioida, onko muiden lasten turvallista jäädä perheeseen. Tällaisissa tapauksissa käytetään usein perhetyötä.

Vaikka kaikki lapset olisi otettu huostaan, Vantaalla vastaanottokodin perhetyöntekijät työskentelevät vanhempien kanssa. Perhetyöllä voidaan valmistella lasten kotiin paluuta tai turvallisia tapaamisjärjestelyjä lasten sijoituksen aikana.

Entä kun näyttää pahoinpitelystä ei löydy? Onko odotettavissa, että vanhemmat tekevät vastakanteen?

”Tällaistakin on sattunut. Olemme olleet kuulusteluissa, mutta vastakanne ei ole ainakaan tähän asti aiheuttanut syytteen nostamista sosiaalityöntekijöitä vastaan”, Halenius ja Kannala vastaavat.

He vakuuttavat, että jos epäilyt lapsen pahoinpitelystä osoittautuvat aiheettomiksi, pelkästään niiden perusteella tehty huostaanotto puretaan: ”Ei meillä ole intressiä pitää kenenkään lapsia turhan takia huostassa.”

Vanhemmat tarvitsevat tukea

Rikossyyte lapsen pahoinpitelystä on vanhemmille vaikea asia. Vanhempien on vaikea kestää omaa syyllisyyttään lapsen pahoinpitelystä. Lisäksi sukulaiset, tuttavat ja naapurit ihmettelevät, missä lapset ovat. Asia voi olla joskus niin vaikea, että vanhemmat voivat kertoa sosiaalityöntekijöiden tulleen ja aivan ilman syytä ottaneen lapset huostaan, kun totuutta ei voi tunnustaa itselleenkaan.

Marita Kannala kertoo, että vanhemmat pyrkivät todistelemaan, etteivät ole syyllistyneet pahoinpitelyyn.

”Sosiaalityöntekijän ei tarvitse lähteä väittelemään vanhemman kanssa siitä, onko vanhempi syyllistynyt lapsen pahoinpitelyyn. Kun asia on poliisin tutkittavana, me voimme sanoa, että emme puutu tähän, vaan keskustelemme muista perheen tilanteeseen liittyvistä asioista. Poliisi päättää, onko rikos tapahtunut ja nostetaanko asiaa syyte. Oikeus puolestaan päättää, onko vanhempi syyllistynyt pahoinpitelyyn.”

”Jos päästään niin pitkälle, että tekijä myöntää tapahtuneen, päästään hakemaan myös hänelle apua. Vanhempia voidaan ohjata käsittelemään tekoaan ja impulsiivisuuttaan perheneuvolaan tai johonkin väkivallan ehkäisy-yksikköön, esimerkiksi Lyömättömään linjaan.”

Vanhemmille voi olla epäselvää, mikä on ”kuritusta” ja mikä pahoinpitelyä. Eri kulttuureista tulevilla voi olla asiasta erilainen käsitys. Kannala ja Halenius kertovat, että maahanmuuttajaperheiden kanssa keskustellaan paljon siitä, että Suomen laki kieltää lasten ruumiillisen kurituksen.

Tehtävänä myös pahoinpitelyjen ehkäisy

Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu myös lasten pahoinpitelyjen ehkäisy. Vanhempien mielenterveysongelmat, päihdeongelmat ja uupuminen ovat usein riski lapsen pahoinpitelylle.

”Jos vanhemmat ovat uupuneita ja pyytävät apua, sosiaalityöntekijän pitäisi voida auttaa. Vantaalla riskiperheitä voidaan auttaa avoahuollon tukitoimin oman perhekuntoutuskeskuksen ympärivuorokautisessa tai päiväkuntoutuksessa ja sijoittamalla lapsia lasten avoahuollon yksikköön, jotta vanhemmat voivat selvittää asioitaan ja leätä”, Leena Halenius kertoo.

Merja Moilanen